

Марија Јовановић

ГОМОЛАВА У ВРЕМЕНУ И ПРОСТОРУ

Међународни симпозијум поводом сто година Гомолаве (1904–2004)

Априла месеца, дана 12, 2004. године навршило се равно сто година (1904–2002) од првих истраживачких подухвата на једном од најзначајнијих археолошких локалитета у Подунављу, а шире гледано и у Карпатском басену и југоисточној Европи – на Гомолави.

Гомолава има облик елипсоидног узвишења типа „tell-a“, који је формиран миленијумским таложењем преисторијских и историјских насеља на левој обали Саве, чији су материјални остаци сачувани до наших дана. Због веома погодног географског положаја, Гомолава је неколико хиљада година представљала важан центар за Подунавље, Карпатски басен и југоисточну Европу.

Први археолошки материјал са Гомолаве прикупио је учитељ Мато Вохалски, тадашњи музејски повереник Археолошког музеја у Загребу. Импресиониран лепотом предмета које је сакупио, проследио их је 11. октобра 1898. године у Загреб, у Археолошки музеј.

Разноврстан археолошки материјал са Гомолаве подстакао је проф. др Јосипа Бруншмида да већ 1989. године посети локалитет и учитеља Мату Вохалског, и припреми га за мања ископавања. Истраживања Мате Вохалског донела су добре резултате, па је проф. др Ј. Бруншмид одлучио да и сам окуша срећу и приступи првом стручном копању на Гомолави.

Тако већ крајем XIX века Гомолава постаје занимљива за ондашњу културну јавност. Проф. др Ј. Бруншмид приспео је на Гомолаву 12. априла 1904. године. Било је то прво стручно ископавање, које је трајало само један дан, а прва сонда била је постављена на јужној падини узвишења.

Када су започели радове, сарадници Археолошког музеја у Загребу нису могли ни да претпоставе да ће у другој половини XX века управо на овом налазишту бити започета дуготрајна и систематска археолошка истраживања, која ће временом прерасти у значајан археолошки

центар у коме ће се годинама, сваког лета, окупљати археолози, студенти археологије и архитектуре, као и други истраживачи.

Тако ће тек 1953. године узвишење на левој обали Саве, на периферији данашњег села Хртковаца, захваљујући тадашњим пионирима војвођанске археологије, после дужег временског периода, постати велико археолошко радилиште. Заштитна ископавања на Гомолави од 1953. до 1957. године организује и изводи Војвођански музеј у Новом Саду, уз сарадњу са другим музејима Војводине.

Од 1965. до 1985. године Гомолава поново окупља многе истраживаче. Током две деценије, поред југословенских стручњака, на њој ће радити и стручњаци из разних европских институција. У овом раздобљу истражена је површина од преко 4400 м², на основу чега је успостављена вертикална стратиграфија локалитета од млађег неолита до пуног средњег века (XV век).

Вишегодишња систематска истраживања на Гомолави дала су велики допринос сигурном утврђивању временског редоследа бројних праисторијских култура у Подунављу, односно у Карпатском басену и на простору централног Балкана. У њеним културним слојевима, стамбеним хоризонтима, некрополама сучељавају се утицаји развијеног југа и земљорадничких и раних металних култура Панонске низије. Појава импортваних предмета указује на развијене трговачке односе са сродним културама унутар Карпатског басена и Балканског полуострва.

Истраживања су показала да је Гомолава током више миленијума осцилирала од периода напредовања до фаза стагнирања или назадовања. То се догађало са свим људским стаништима која су одолевала сенкама заборава захваљујући снажно израженом нагону за самоодржањем.

Уз археологе, на Гомолави су били ангажовани архитекти, палеоботаничари, антрополози,

зоолози, конзерватори и фотографи. Они су, заједно са стручњацима за примењене и фундаменталне науке, деценијама одгонетали давно завештане поруке за будућност. Тако ће се вишегодишњим истраживањима утврдити и то да се живот на Гомолави и њеном подграђу одвијао столећима. Ватре запаљене још у каменом добу опстале су до наших дана. Уз то, истраживања су потврдила да је простор око Гомолаве – њено подграђе, како преисторијско тако и историјско, становништво миленијумима успрешно користило за бављење земљорадњом, сточарством, ловом и риболовом, а били су упућени и у све тајне у вези са прерадом бакра, бронзе, злата и гвожђа.

Када истраживања на Гомолави прерасту у сложен и дугорочан пројекат, радове ће и даље обављати стручњаци Војвођанског музеја у сарадњи са другим културним и научним институцијама из тадашње Југославије и иностранства. У истраживање овог изузетно важног археолошког локалитета били су укључени сви музеји и заводи у Војводини, затим Народни музеј у Београду и Музеј града Београда. Поред музеја, у истраживање Гомолаве биле су укључене бројне научне установе у земљи и иностранству: Историјски институт у Новом Саду, Археолошки и Балканолошки институт у Београду, Катедра за археологију Филозофског факултета у Београду, Биолошко-археолошки институт у Гронингену, Катедра за археологију Универзитета у Единбургу, Конзерваторско-рестаураторски институт у Будимпешти, као и Архитектонски факултет у Београду.

Истраживачки радови на археолошком локалитету Гомолава окончани су августа 1985. године. Војвођански музеј већ 1986. године организује Међународни симпозијум на тему *Gomolava – Chronologie und Stratigraphie der Vorgeschichtlichen und Antiken Kulturen der Donauniederung und Südosteuropas* (Гомолава – хронологија и стратиграфија у преисторији и антици Подунавља и југоисточне Европе). Зборник радова са симпозијума *Gomolava – Chronologie und Stratigraphie der vorgeschichtlichen und antiken Kulturen der Donauniederung und Südosteuropas – Internationales Symposium / Гомолава – хронологија и стратиграфија у преисторији и антици Подунавља и Југоисточне Европе – Међународни симпозијум*, ур. Никола Тасић, Јелка

Петровић, објављен је 1988. године, под истим насловом. Поред симпозијума у Војвођанском музеју у Новом Саду била је отворена и изложба о Гомолави на којој је, уз богате илустрације, био приказан бројан археолошки материјал. Разноврсни предмети прикупљени из богатих културних слојева, допуњени бројним фотографијама и илустрацијама, приближили су нам прохујала раздобља Гомолаве. Осим у Новом Саду, изложба „Гомолава“ била је приказана у Сарајеву, Београду и Руми.

Поред зборника 1988. године изашла је из штампе и прва монографија *Гомолава 2 – Насеље млађеж звезденог доба*, аутора Б. Јовановића и М. Јовановић. Четири године касније, 1992. године, појавила се монографија *Гомолава 3 – Римски период* аутора О. Брукнер и В. Даутове–Рушевљан. Након више од десет година, тек 2003, изашла је на светлост дана монографија *Гомолава 4 – Насеља касног енеолита*, аутора Ј. Петровић и Б. Јовановића. Када ће се појавити следеће монографије о Гомолави, за сада је тешко предвидети.

Осим у монографијама, резултати истраживања редовно су објављивани у стручним часописима, публикацијама и каталозима, у земљи и иностранству. До сада се појавило око 80 стручних чланака и студија. Захваљујући томе, данас се Гомолава помиње и цитира у свим светским археолошким часописима.

Двадесет година након истраживања и након четири објављене монографије у научном свету се осећала потреба за новим разговорима о Гомолави и њеном времену.

Под покровитељством Српске академије наука и уметности – Огранка у Новом Саду и Музеја Војводине од 24. до 27. новембра 2004. године у Новом Саду је одржан Међународни симпозијум ГОМОЛАВА У ВРЕМЕНУ И ПРОСТОРУ (*GOMOLAVA IN TIME AND SPACE*). На тај начин обележено је првих сто година Гомолаве (1904–2004), који су, судећи по резултатима, били веома плодни. Успут, Гомолава је вршњак „Политике“, а заједничко им је и то да су, свака на свој начин, обележиле XX век. На симпозијуму су, уз стручњаке Србије и Црне Горе, учествовале и колеге из Мађарске, Хрватске и Румуније, а резултати ће бити објављени у зборнику.